

“Jo crec molt en el periodisme entès com una forma de la literatura, perquè et posa en contacte, inevitablement, amb la realitat. Un dels perills de l'escriptor és aïllar-se.”

21-09-2005

TONI SALA

Escriptor. Premi Nacional de Literatura 2005 per la novel·la Rodalies (Ed.62)

per Albert LLadó

Periodista

Fotografia: Albert Lladó

“Es pot dir que hi ha dos tipus de lectors en català. Per una banda, un públic militant, catalanista, que compra en català i que compra en català perquè és en català, i, per altra banda, un públic més jove que compra perquè és fresc i perquè dona resposta a les seves inquietuds.”

“Al començament, ets molt ingenu i tens molta energia, i això dona uns resultats que potser no els pot donar un escriptor que porta molts anys, però llavors és quan tu has d'aprofitar l'experiència.”

“La mort de Moncada ha estat una tragèdia per la literatura catalana. Era dels escriptors més seriosos que hi havia aquí, dels més universals, i amb una carrera que prometia molt. Cada vegada escrivia coses més interessants.”

Toni Sala neix a Sant Feliu de Guíxols el 1969. Amb Entomologia, recull de cinquanta petits relats, guanya el premi Documenta, al 1997. Així comença la seva carrera d'escriptor. Publica Pere Marín (1998), la seva primera novel·la. I amb Bones Notícies (2001) torna a endinsar-se al món dels relats. Amb Petita crònica d'un professor a secundària (2001) arriba al gran públic. Més tard, ha vingut la publicació de Goril·la Blanc (2002), on ens fa una biografia novel·lada d'en Floquet de Neu. Seguidament, publica Un relat de la nova immigració africana (2003) on explica la vida d'un gambià a Catalunya. Rodalies guanya el premi Sant Joan al 2004, i ara el Nacional. Recentment, ha publicat Quatre dies a l'Àfrica, on podem llegir les aventures d'un català a Guinea.

És un diumenge a la tarda, al setembre. Fa sol. La urbanització on entrem sembla massa tranquil·la, potser tothom està fent la migdiada. El nostre pas és descrit pels gossos que borden. Hi ha ocells que canten. El cel és d'un blau net, d'un blau que fa dies que no es veu. Les úniques veus humanes que es poden reconèixer són les que surten dels televisors. Encara intenten explicar la tragèdia de Nova Orleans. Finalment, arribem al nostre destí. No estem segurs d'haver encertat amb la casa. No hi ha noms a la bústia. Piquem al timbre. Un cop, dos cops. Ningú sembla que tingui ganes de respondre. Finalment, una nena riallera, amb cabells llargs i negres, i amb la samarreta del Barça, ens obre. És la filla d'en Toni Sala. No ens hem equivocat. En Toni Sala surt de seguida. Ens convida a entrar al jardí. Tímid, amable i cordial ens va responent a totes les nostres preguntes. Estem davant d'un noi jove, de trenta-sis anys, que ens parla amb naturalitat i simpatia. És, sens dubte, una de les grans promeses literàries del nostre país.

-Des que al 1996 et donen el premi Documenta pel teu primer recull de relats, anomenat Entomologia, fins avui, com ha evolucionat en Toni Sala com escriptor? Doncs, no ho sé. Ha evolucionat positivament, suposo. Ara, diguem, tinc més coneixement del món extern a la literatura. Això és innegable. Sé com funciona una editorial, com funcionen els mitjans, però això no té cap mena d'interès des del punt de vista literari. I, des del punt de vista intrínsec, suposo que hi he hagut una evolució en el sentit de fer-me conscient que una literatura necessita un públic i que tu has de ser capaç d'accedir-hi. Quan no tens lectors, fas una escriptura molt més interior i potser més tancada. Llavors t'he n'adones que t'has d'obrir. Això forma part de la feina de l'escriptor, també.

-I quins són, llavors, els teus lectors, avui en dia? Els lectors de literatura jo suposo que són lectors amb un mínim d'exigència, que busquen una literatura tal com s'ha entès tradicionalment. Un públic estrictament literari. El que passa és que de vegades arribes a altra gent. Gent jove, em fa l'efecte, més que que no pas el públic tradicional de la literatura catalana. La literatura catalana té un perill d'envelliment. Es pot dir que hi ha dos tipus de lectors en català. Per una banda, un públic militant, catalanista, que compra en català i que compra en català perquè és en català, i, per altra banda, un públic més jove que compra perquè és fresc i perquè dona resposta a les seves inquietuds.

-Creus que, al mateix temps que es guanya ofici, al llarg dels anys de dedicar-se professionalment a l'escriptura, es perd també la força de qui comença amb això de la literatura? És possible, el que passa és cada llibre és un esforç, i no crec en absolut que ara, quan jo faig un nou llibre, em costi menys que el primer. Intento evitar aquest risc mirant de fer llibres diferents. Però, naturalment, aquest és un perill que té tot art; caure en la repetició de fórmules que t'han funcionat anteriorment. Al començament, ets molt ingenu i tens molta energia, i això dona uns resultats que potser no els pot donar un escriptor que porta molts anys, però llavors és quan tu has d'aprofitar l'experiència. Has de buscar els avantatges que et dona l'experiència.

-Quin tipus d'escriptor ets? Metòdic? Obsessiu? Com és una jornada teva de treball? Suposo que no hi ha dos escriptors iguals ni cap d'aquests adjectius es dona en estat pur. Vull dir que sense una regularitat no s'escriu, però que sense, com t'ho diria, una explosió, tampoc. A mi em fa pànic caure en la retòrica. Se sol tenir la idea que un pintor ha d'estar al davant del cavallet i un escriptor al davant de l'ordinador, i és veritat, però també és veritat que la realització material d'un projecte, quan ho poses sobre el paper o sobre el llenç, només és part d'un procés en què compta molt la germinació, l'obsessió, fins i tot et diria la manera de viure i de comportar-se. Sembla pretensions, però no ho és perquè això li passa a tothom i en qualsevol activitat: l'obra, les realitzacions, només són una conseqüència més de com funciona un individu. No és el meu cas, però m'agrada la idea d'un Bob Dylan que grava el disc d'un cop i produeix una obra mestra. Això no vol dir que treballi poc, al contrari: vol dir que ha hagut de madurar interiorment el que després treurà.

-Has publicat reculls de contes, novel·la i, fins i tot, una biografia novel·lada en primera persona d'en Floquet de Neu. En quin gènere et sents més còmode? Podem esperar alguna obra de teatre o algun llibre de poemes? Còmode en cap. Sí que es pot esperar algun llibre de teatre o poesia. El teatre sempre m'ha fet temptar molt, però mai n'he escrit. La poesia, el que passa, és que em fa molt de respecte. També m'agradaria aprofundir més en la novel·la. Però, la veritat, no descarto res.

-Als Acords d'estiu, a Pineda de Mar, vas escriure un tema perquè l'interpretés una escola de música. Et veus escrivint per a músics? T'interessa especialment el vessant literari que té la música? Molt. Jo escolto molta música cantada. De vegades dic que si no fos per la música no escriuria, perquè escriure em permet anar posant discos... Encara que potser no els senti! M'interessa molt la interpretació, perquè em sembla que l'escriptura és això, fer que unes determinades paraules agafin un

matís diferent. Quan un cantant o un actor interpreta un text, és el que fa. L'escriptor fa igual, però per comptes d'interpretar textos sencers jo diria que interpreta paraules.

-La teva primera novel·la, Pere Marín, va tenir una bona recepció per part de la crítica. Però, a la vegada, no va tenir gaires lectors. Curiosament, les vendes d'exemplars es van disparar amb la teva obra sobre l'ensenyament: *Petita crònica d'un professor a secundària*. Creus que la literatura és per minories? Sí, però això no vol dir que *Petita crònica* no sigui literatura. El que passa és que la literatura és per minories perquè demana una atenció, per una simple qüestió de temps. Però, de vegades, els llibres sobrepassen el marc pròpiament literari i arriben a gent que normalment no llegeix. Amb la *Petita crònica* va passar com amb un best seller, que per circumstàncies extraliteràries va ser molt llegida. Era un llibre que parlava d'un tema molt important, de molta actualitat i que afecta a gairebé tothom: l'ensenyament. Per això va interessar. Però no crec que la meua literatura sigui especialment ni per minories ni per majories.

-Un, quan escriu, per qui escriu? És veritat el tòpic que diu que l'escriptor no pensa en el lector quan està escrivint? Jo tendeixo més a pensar en què m'agradaria llegir. És inevitable pensar en el públic en general, en si té interès allò sobre què escrius, però un escriptor no pot ni deixar-se arrossegat pel públic ni fer exactament el que ell voldria fer, perquè llavors s'acabaria o venent o tancant-se en si mateix, i això tampoc és bo. És una barreja.

-La teva prosa, encara que sempre ha contingut una forta càrrega poètica, sembla haver passat de la contundència i de l'estudi minuciós de la crueltat humana, en tots els sentits, a una cerca constant de la metàfora. El fi de tot el que escriu es trobar la metàfora perfecta, si és que existeix? La literatura és metafòrica en ella mateixa. Qualsevol forma d'art és metàfora. Sempre es juga en el camp de la cosa simbòlica. Quan escrius una novel·la, encara que no hi hagi cap metàfora, la novel·la mateixa ja és una metàfora. Suposo que em parles de la metàfora com a recurs, i potser sí que jo l'utilitzo molt, però no perquè hi hagi moltes metàfores un text és més literari.

-Hi ha algun corrent literari, o grup d'escriptors, en el qual et sents especialment identificat? No. Jo crec que sóc un escriptor d'ara, d'una edat determinada, i ja està. Potser sí que, de vegades, és sorprenent com tu estàs tractant els mateixos temes que tracten, en el mateix moment, autors molt diferents a tu. Però això només vol dir que aquests temes són els que preocupen en aquell moment. Inevitablement, hi ha semblances. No hi podria ser d'altra manera. Res no surt de res. I després hi ha el fet que formes part d'una tradició.

-Ara, fa poc, a mort Jesús Moncada, un dels escriptors catalans més reconeguts per tota Europa. Com veus el panorama literari català? Hi ha primeres figures? Podem parlar d'un futur esperançador? La mort de Moncada ha estat una tragèdia per la literatura catalana. Era dels escriptors més seriosos que hi havia aquí, dels més universals, i amb una carrera que prometia molt. Cada vegada escrivia coses més interessants. Es pot dir que hi ha autors de primera línia, sí. No gaires. Dos, tres, quatre.

-El cinema cada dia té més espectadors. Hi ha adaptacions de novel·les que es converteixen en autèntics èxits de la gran pantalla. Creus que el cinema pot arribar a competir amb la literatura? O, al contrari, creus que són absolutament compatibles? Home, és molt dramàtic això de plantejar-s'ho com una competència. Són coses diferents, però també tenen un fons comú. Formen part de la creació pura, si parlem de bon cinema i de bona literatura.

-Fa un parell d'anys sembla que s'estiguin posant de moda els programes de televisió sobre literatura o, millor dit, sobre llibres. Què et semblen? Creus que són positius? És clar que els veig positius. De vegades parlar de literatura sembla que faci por. Normalment, una entrevista a un escriptor és interessant, perquè sol haver reflexionat sobre el tema de què parla, i en dona una visió treballada.

-I com veus el món editorial? Creus que aposta prou per la literatura que pretén ser seriosa? O creus que tot depèn d'interessos econòmics? És clar que depèn d'interessos econòmics, però això és natural. Hi ha d'haver un equilibri entre el negoci i el fet cultural. Però sí que hi ha un fenomen general d'empobriment de la cultura, tal com s'havia entès fins ara. Ha passat amb el cinema, ha passat amb la música... De vegades penso si, en general, l'enriquiment material no s'ha de fer realment a càrrec d'un empobriment espiritual, dit d'una altra manera, si no serà que hem acabat comerciant amb l'ànima, i fins a quin punt això és inevitable.

-Es pot viure d'escriure? Es pot sobreviure d'escriure. Tu pots, menys o més, tenir un sou. Després, hi ha cassos excepcionals. Jo he tingut molta sort. Però tampoc pots tenir el fet de viure de la literatura com una finalitat.

-I com creus que està afectant les noves tecnologies al món editorial? Pot desaparèixer el llibre com objecte? Internet és el futur de la literatura? No ho sé. Alguna vegada he dit que tan de bo que es morís d'una vegada, el llibre com a objecte, perquè voldria dir que hem trobat una manera

millor. Del llibre sempre se'n parla d'una manera fetitxista, perquè, caram, ha estat fonamental, i és gairebé perfecte. Però també té defectes que cada dia es fan més patents: per exemple, ocupen espai; per exemple, envelleixen i s'omplen de pols; i es desordenen... En aquest sentit internet, el projecte Gutenberg, tot això s'ha demostrat insuperable. Les enciclopèdies, per exemple, ara ja les veiem com grans andròmines... El llibre és substituïble, la literatura és anterior al llibre i continuarà quan desapareixi el llibre tal i com avui l'entendem.

-Fa poc t'han donat el premi Nacional de literatura per la novel·la Rodalies. Ho esperaves? Fan il·lusió els premis? No ho esperava, en absolut. Sí que fa il·lusió. Fa il·lusió el reconeixement perquè això, si més no, vol dir que, com a mínim, als membres del jurat valoren la teva obra. Després, els diners t'ajuden poder continuar escrivint. A part d'això, tampoc cal donar massa importància als premis.

-A mida que es van guanyant premis, i que certa part de la crítica parla bé de tu, ets sentit pressionat a l'hora de publicar? No, més aviat al contrari. Ets sentit pressionat a l'hora de publicar quan surt una crítica negativa perquè llavors penses com millorar-ho. Els premis t'animen.

-Tu has estat professor de secundària durant molts anys. Com veus els joves d'avui? És veritat que l'adolescent no llegeix? Sí, és veritat. No llegeix i no li interessa. Passa una cosa força greu. Als nens els agrada llegir. Però quan arriben a l'adolescència els avorreix, s'hi tornen en contra. L'ensenyament està tan malament que, per comptes de fer ganes de llegir els joves, els en fa perdre les ganes.

-Hi ha literatura juvenil de qualitat? No crec que sigui un problema de la literatura juvenil. Tu no pots fer llegir als nanos si tu no llegeixes. És un problema social. Els nanos no són tontos. Els professors llegeixen poc, perquè no poden dedicar-s'hi: tenen altres problemes. Tenen problemes amb nens que es porten malament, de cansament, tenen els mateixos problemes que els pares dels nens. És un peix que es mossega la cua. Si el nano no veu que els pares valoren la lectura, doncs no llegeixen.

-Quin llibre, o llibres, recomanaries a un adolescent per a que experimenti el plaer de llegir? Això no es pot fer en abstracte. Primer has de merèixer la confiança del nano, i no el pots enredar, de manera que cadascú pot recomanar un llibre diferent, que ha de ser un llibre en què tu creguis. El primer llibre que em va impressionar va ser perquè un amic meu em va parlar bé d'ell. Avui, durant l'adolescència, llegir fins i tot està mal vist. L'ambient que jo tenia a casa deia que això de llegir estava bé. No hi havia ni un llibre, però hi havia la impressió que llegir era positiu. Avui, potser, és al contrari. A la l'escola, igual. Depèn sempre de les circumstàncies. Quin és el bon llibre i quin és el mal llibre? Depèn del context.

-Quin era el llibre que et va recomanar el teu amic? Les Cròniques de la veritat oculta de Pere Calders. Jo tenia catorze anys i agafes allò i descobreixes tot un món.

-I quin llibre, o llibres, recomanaries que no es llegeixi un adolescent, perquè pot morir d'avorriment? No és tant el llibre com el professor que l'expliqui. Un mal professor és capaç de destrossar el millor llibre. Cal que creguis en allò que expliques. Sovint no és ni tan sols culpa del professor, sinó del sistema.

-Avui, en què està treballant en Toni Sala? Estic en un llibre de personatges. Una mena de retrats literaris de diferents artistes.

-Parlem, altra vegada, de Moncada. Ell es va resistir quasi tota la vida a treballar en premsa. Li treia temps per dedicar a la seva obra. A tu t'interessa el periodisme? A mi m'interessa molt. Això són també maneres de funcionar. Moncada no feia periodisme, però en canvi feia traducció. Jo crec molt en el periodisme entès com una forma de la literatura, perquè et posa en contacte, inevitablement, amb la realitat. Un dels perills de l'escriptor és aïllar-se. Com a mínim per a mi. Jo escric a la contraportada del Punt . Has de mirar de ser accessible a molta gent i parlar de coses interessants. No és gens fàcil per mi. També és com una mena de retrat del moment.

-Com, i on, veus en Toni Sala d'aquí vint anys? Tot és tan estrany. No ho sé. D'aquí a vint anys em veig, més o menys, com ara. Ara m'han donat el premi Nacional, un premi que, normalment, donen a gent de més de cinquanta anys. Un mai pot saber-ho. Potser fent classes, potser escrivint. No ho sé. No crec que en el fons canviïn gaire les coses.